

הרב משה ליב הכהן הלבפשט

פרשת וארא

חינוך למנהיגות

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן, וַיִּצְוֶם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל פְּרֹעֶה מֶלֶךְ מִצְרַיִם, לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות ו, יג).

וַיִּצְוֶם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל פְּרֹעֶה מֶלֶךְ מִצְרַיִם. אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּנֵי סֹרְבָנִים הֵן, רַגְזָנִין הֵן, טְרַחְנִין הֵן, עַל מְנַת כֵּן תִּהְיוּ מְקַבְּלִים עֲלֵיכֶם שְׂיֵהִיו מְקַלְלִין אֶתְכֶם, שְׂיֵהִיו מְסַקְּלִים אֶתְכֶם בְּאֲבָנִים. וְאֶל פְּרֹעֶה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אָמַר לָהֶן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הָיוּ נוֹהֲגִין בּוֹ כְּבוֹד וְחִלְקוֹ כְּבוֹד לְמַלְכוּת, אָף עַל פִּי שְׂאֲנֵי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בּוֹ אֶת הַדִּין. וְכֵן עָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יא, ח): וַיֵּרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלָה אֵלֵי, לֹא אָמַר עֲלִיו אֵלָא עַל עֲבָדָיו, אָף עַל פִּי שְׂהָיָה לוֹ לֹאמַר אֶתְּכֶם וּמְלַכְכֶם הוּא בְּעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, ל): וַיִּקָּם פְּרֹעֶה לַיְלָה, וַיִּלְכֶךָ לֹא פָּרַס אֹתוֹ כִּדֵּי לְחִלּוֹק כְּבוֹד לְמַלְכוּת. (שמות רבה ז, ג).

"וַיְהִי בִישׁוּרוֹן מֶלֶךְ בַּהֲתַאסֵּף רֵאשֵׁי עַם יִחַד שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל" (דברים לג, ה), ..יש במקצת האגדות שמפרשין אותו על משה, אומרים משה מלך, שנאמר ויהי בישורון מלך בהתאסף וגו', ואם כן אמר הכתוב, תורה צוה לנו משה, להיותה מורשה לקהלת יעקב, והוא היה מלך עלינו ועל כל שבטינו יחד, וראוי לנו לעשות דבריו ומצותיו כי מלך גדול וחכם היה עלינו.. (רמב"ן).

משה רבינו מונה להיות מלך על ישראל, והנה הקדוש ברוך הוא מצווה אותו בפסוק אחד שני ציוויים, שנראים לכאורה כדבר והיפוכו, מצד אחד הוא אומר למשה המלך הצדיק, שבא בשליחותו של הקדוש ברוך הוא לגאול את בני ישראל ממצרים, לא לצפות לכל כבוד, אלא אדרבה להיות מוכן לקבל על עצמו בזיונות, קללות, וסיכון עצמי, "בני סרבנים הן, רגזנין הן, טרחנין הן, על מנת כן תהיו מקבלין עליכם שיהיו מקללין אתכם, שיהיו

מסקלין אתכם באבנים", ומצד שני, בכל הנוגע ליחסו לפרעה מלך מצרים הרשע, שמתעלל בבני ישראל, עליו לנהוג בכל הכבוד הראוי למלכות, "ואל פרעה מלך מצרים... אמר להן הקדוש ברוך הוא, היו נוהגין בו כבוד וחלקו כבוד למלכות", זה נראה תמוה ביותר.

כדי להבין את הדברים עלינו לחזור מעט לאחור... ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים... ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים" (שמות ג, ז-י), הקדוש ברוך הוא מטיל את תפקיד המנהיגות על כתפיו של משה רבינו, הוא ממנה אותו למלך על ישראל, ומאז... משה רבינו מסרב שוב ושוב, "ויאמר משה אל האלהים, מי אנכי כי אלך אל פרעה, וכי אוציא את בני ישראל ממצרים" (שמות ג, יא), "ויאמר משה אל האלהים, הנה אנכי בא אל בני ישראל, ואמרת להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם, ואמרו לי מה שמו, מה אומר אליהם" (שמות ג, יג), "ויען משה ויאמר, והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי, כי יאמרו לא נראה אליך ה'" (שמות ד, א), "ויאמר משה אל ה' בי אדני לא איש דברים אנוכי, גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך, כי כבד פה וכבד לשון אנוכי" (שמות ד, י), "ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח" (שמות ד, יג), "וישב משה אל ה' ויאמר, אדני למה הרעתה לעם הזה, למה זה שלחתני. ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, הרע לעם הזה, והצל לא הצלת את עמך" (שמות ה, כב-כג), "וידבר משה לפני ה' לאמר, הן בני ישראל לא שמעו אלי, ואיך ישמעני פרעה, ואני ערל שפתיים" (שמות ו, יב), משה רבינו מכיר את כחותיו ואת חולשותיו, הוא מבין את האתגרים הגדולים של הנהגת עם ישראל השרוי בקוצר רוח ובעבודה קשה, ואת האתגר הגדול של עמידה לפני פרעה המלך של האימפריה הגדולה בעולם, הוא מסרב שוב ושוב, ואומר להקדוש ברוך הוא, אני לא מתאים לתפקיד, אני פליט שברח ממצרים, מה אני חשוב לדבר עם המלכים (רש"י שמות ג, יא), איך אגש לבני ישראל במצב בו הם שרויים, הם הרי לא יאמינו לי שה' שלח אותי אליהם, ובנוסף אני מגמגם ואין לי את כח הדיבור הדרוש לכל מנהיג, ובמיוחד למנהיג בסדר גודל כזה, בבקשה ה', שלח אדם אחר, מנה לתפקיד אדם מתאים יותר, שלח את אהרן או מנהיג אחר, הרי ברור שיש לי

תחליף... אני הרי לא צפוי להיות המנהיג שגם יכניס אותם לארץ (ראה רש"י שמות ד, יג), ולמרות הכל הקדוש ברוך הוא לא מוותר למשה, מצווה עליו להמשיך בתפקיד שהוטל עליו, עונה לו על כל אחת מטענותיו, משה קופץ למים מחוסר ברירה, וניגש לדבר עם בני ישראל, "וידבר משה כן אל בני ישראל, ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה" (שמות ו, ט), כאן נשבר משה רבינו... עד שכבר קיבלתי אומץ ויצאתי לדרך, בפסיעה הראשונה שלי כמנהיג, אני רואה שצדקתי, אני באמת לא מתאים לזה, אמרתי שבני ישראל לא יאמינו לי, ומסתבר שהם אפילו לא מוכנים לשמוע אותי... ה', עכשיו אתה מצפה שאלך למלך האדיר פרעה, והוא כן ישמע אותי? אני לא מסוגל יותר...

אבל הקדוש ברוך הוא, יודע יותר טוב... הקדוש ברוך הוא יודע שמשה רבינו הוא המנהיג הראוי ביותר, יש לו את הכישורים הנדרשים לתפקיד, למרות ואולי בגלל החולשות שמשה רבינו חושב שיש לו, הקדוש ברוך הוא לא מחפש את המנהיג שמחפש את הקריירה כדי להאדיר את שמו, הוא מחפש את המנהיג העניו, המנהיג הרחמן, אָמְרו רַבּוֹתֵינוּ, כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם רוֹעֵה צֹאנוּ שֶׁל יִתְרוֹ בַּמִּדְבָּר, בָּרַח מִמֶּנּוּ גְדִי, וְרָץ אַחֲרָיו עַד שֶׁהִגִּיעַ לַחֲסִית, כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ לַחֲסִית, נִזְדַּמְּנָה לוֹ בְּרִכָּה שֶׁל מַיִם, וְעַמֵּד הַגְּדִי לִשְׁתּוֹת, כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ מֹשֶׁה אֶצְלוֹ, אָמַר אָנִי לֹא הֵייתִי יוֹדֵעַ שֶׁרָץ הֵייתִי מִפְּנֵי צָמָא, עֵיף אֶתָּה, הִרְפִּיבוּ עַל כְּתַפּוֹ וְהָיָה מְהֵלָּה. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, יֵשׁ לָךְ רַחֲמִים לְנֶהֱג צֹאנוּ שֶׁל בֶּשֶׂר וְדָם כֶּף חַיִּיךָ אֶתָּה תִרְעֶה צֹאנֵי יִשְׂרָאֵל, הוֹי: וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹעֵה (שמות רבה ב, ב). הקדוש ברוך הוא דוחף אותו לתפקיד, ויודע שעם הדרכה נכונה וצמודה לאורך הדרך, הוא גם יצליח.

לאור זאת ניתן להבין את דברי הפסוק "וידבר ה' אל משה ואל אהרן, ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים", אין כאן דבר והיפוכו, יש כאן המשך של הדרכה ברורה למשה רבינו איך להמשיך בתפקידו כמנהיג, ואיך להצליח בו, משה רבינו נבהל מהתגובה הראשונית של בני ישראל, "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה... הן בני ישראל לא שמעו אלי, ואיך ישמעני פרעה", ולכן מדריך אותו הקדוש ברוך הוא לכך שמנהיג ציבור אמיתי חייב להיות מוכן נפשית לדברים אף יותר גרועים מכך,

"בני סרבנים הן, רגזנין הן, טרחנין הן, על מנת כן תהיו מקבלין עליכם שיהיו מקללין אתכם, שיהיו מסקלין אתכם באבנים", ולגבי החשש מהמפגש עם פרעה מלך מצרים, מדריך אותו הקדוש ברוך הוא, איך לעשות זאת נכון, "אמר להן הקדוש ברוך הוא היו נוהגין בו כבוד, וחלקו כבוד למלכות, אף על פי שאני צריך לעשות בו את הדין". רבי חנינא סגן הכהנים אומר, הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה, איש את רעהו חיים בלעו (אבות ג, ב). מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא (ברכות נח.), המלכות בארץ היא מעין המלכות בשמים, היא ממחישה לבני אנוש שיש מלכות בשמים, ולכן גם מלך רשע כפרעה צריך לכבד, לא משום שהוא ראוי לכבוד, אלא משום שמוסד המלכות ראוי לכבוד, כך נכון לעשות, וזה גם מה שיביא את התוצאה הרצויה לאורך זמן.

מרן החפץ חיים היה נוהג לעודד ולהדריך את תלמידיו לתפקידי מנהיגות, משרות רבנות או משרות אחרות בהן יוכלו להשפיע לטובה על המון העם. "ויצום אל בני ישראל" (שמות ו, יג), צוה עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם (רש"י). המנהיג חייב בכל כחותיו לפתח את מדת הסבלנות. בדברו פעם אל אחד מתלמידיו, שביקש לדעת את הדרך שינהג בה בעניני הרבנות, סיפר החפץ חיים, שר' ישראל מסלנט אמר פעם לאברך שחיפש דרך ברבנות: "בקפדנות וגערות אין משיגים מאומה. גם להחניף לבעלי הבתים אסור. יש איפוא להתייגע ("זיך מאטערן") בדרכים שונות...". להדגמת השקפה זו. שאין בכלל בכך דרך קבועה, הזכיר החפץ חיים את הערתו של ר' עקיבא איגר: "הכל נוסעים על פני הים, אבל איש טרם סלל בו דרך" (החפץ חיים חייו ופעלו עמ' תתשפ).

התורה הקדושה מלמדת כאן, את ההורים, את המורים, את הרבנים ואת ראשי הישיבות, תאמינו בילדיכם, תאמינו בתלמידיכם, תנסו לזהות את כוחותיהם, את יכולותיהם, את כישוריהם, את הפוטנציאל הגלום בהם, תעודדו אותם ליטול על עצמם תפקידי מנהיגות מתאימים, תכוונו אותם, תלוו אותם ותדריכו אותם, ובעזרת ה' כך גם תזכו לראות את הצלחתם הגדולה.